

STUDIEPLAN

PSYKISK HELSEARBEID OG RUSARBEID

Fagskolen i Kristiansund

Revidert: 22.03.17.

Studieplanen bygger på:

Nasjonal plan for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag, generell del.
Godkjent av Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag (NUFHO)
22. april 2013.

Nasjonal standard FHH14. Nasjonal plan for fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid og
rusarbeid Godkjent av NUFHO (Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanning I helse- og
oppvekstfag) 8. oktober 2012 (V2). Revidert 6.juli 2015.

Godkjent av NOKUT 31.03.17, sak 16/00380-19

Innhold

Innledning.....	4
1.0. Generelt om fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid og rusomsorg	5
1.1. Fagskolen i Kristiansund	6
1.2. Læringsutbytte for skoleutdanningen	6
1.2.1. Overordnede læringsutbyttebeskrivelser (O-LUB).....	7
1.3. Utdanningstilbudets relevans	8
2.0. Opptakskrav	9
2.1. Opptakskrav	9
2.1.1. Grunnlag for opptak til ettårig fagskoleutdanning	9
2.1.2. Realkompetansevurdering	9
2.1.3. Poengberegning og rangering.....	10
2.1.4. Generelt krav	10
2.1.5. Søknadsfrist.....	10
2.1.6. Klage på opptak og realkompetansevurdering	10
2.1.7. Søkere med utenlandsk utdanning.....	10
2.2. Alternative løp.....	10
2.2.1. Vurderingsform	11
2.2.2. Dokumentasjon.....	11
3.0. Organisering av studiet.....	12
4.0. Arbeidsformer og metoder	14
4.1. Arbeidsformer og metoder	14
4.1.1. Ansvar for egen læring	14
4.1.2. Fronter og mappevurdering	14
4.1.3. Refleksjon og logg	15
4.1.4. Teoriundervisning	15
4.1.5. Studiegrupper	15
4.1.6. Problembasert læring (PBL) og prosjektarbeid.....	15
4.1.7. Video, rollespill og andre øvelser	15
4.1.8. Gjennomføring av praksis	15
4.1.9. Hovedprosjekt	17
5. 0. Vurdering	17
5.1. Eksamen	18
5.2. Vurderingskriterier	18
5.3. Vurderingsformer	18
6.0. Begrepsavklaringer.....	19
7.0. Innhold i de ulike emnene og læringsutbyttebeskrivelser	21
7.1. EMNE 1.....	21
Felles grunnlag for fagskoleutdanningene i helse- og sosialfagene	21
1a. Arbeidsformer og metoder i studiet.....	22
1b. Helse- og sosialfagene i samfunnet	22
1c. Etikk	22
1d. Kommunikasjon og samhandling	23
1e. Stats- og kommunalkunnskap, helse og sosialpolitikk.....	23
1f. Sosiologi og psykologi.....	23

7.2. EMNE 2.....	23
Helsefremmende og forebyggende arbeid.....	23
2a. Generell kunnskap om psykisk helsearbeid og rusarbeid.....	24
2b. Helsefremmende og forebyggende arbeid.....	24
2c. Kommunikasjonsprosessen, relasjonskompetanse	24
2d. Etske og juridiske utfordringer.....	24
7.3. EMNE 3.....	25
Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene.....	25
3a. Psykiske lidelser og ruslidelser, særtrekk og relaterte tilstander.....	25
3b. Barn, ungdom, forebygging, tidlig intervensjon	26
3c. Alderspsykiatri	26
7.4. EMNE 4.....	26
Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering	26
4a. Relasjonskompetanse og brukermedvirkning.....	27
4b. Behandling og oppfølging.....	27
4c. Miljøarbeid og Aktiv omsorg	27
4d. Yrkesutøvelse og arbeidsverktøy	27
4e. Samhandling og koordinering av tjenestetilbudene	27
7.5. PRAKSIS	29
7.5.1. Praksis ved ekstern arbeidsplass	29
7.5.2. Praksis på egen arbeidsplass.	30
7.6. EMNE 5.....	32
7.6.1. Hovedprosjekt	32
8.0. Litteraturoversikt.....	34
8.1. Obligatorisk litteratur	34
8.2. Anbefalt litteratur	41
9. Vedlegg ulike vurderingsskjema.....	43
9.1. Vurderings kriterier for praksis.	43
9.2. Skjema for underveisvurdering	45
9.3. Vurderingsskjema for gjennomført praksis i psykiske helsearbeid og rusarbeid.....	46

Innledning

Studieplan for fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid, er utviklet med sikte på å gi helse- og sosialpersonell med videregående skole som utdanningsbakgrunn, mulighet til en videreutdanning som kan styrke deres kompetanse i møte med nye og utvidede arbeidsoppgaver i helsevesenet og i sosialsektoren.

Denne planen er fagspesifikk og skal sammen med *"Nasjonal plan for ettårig fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag, generell del"* dekke pensum for en fullstendig ettårig heltid (tilsvarende to år på deltid) fagutdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid. Studieplanen er utarbeidet etter den anbefalte planen fra Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag, Nasjonal standard FHH14.

Samhandlingsreformen medfører at arbeidsoppgaver flyttes mellom spesialhelsetjenesten og primærhelsetjenesten. Som følge av dette er både kommunehelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven erstattet av Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester som omfatter alle med behov for helsetjenester, bl.a. innenfor rus og psykiatri. Helsedirektoratet har også utarbeidet nye nasjonale retningslinjer for behandling og oppfølging av personer som har psykiske lidelser i kombinasjon med rusproblemer. (*"Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig rus- og psykisk lidelse - ROP-lidelser"* 03/ 2012).

De omleggingene som det her er vist til, gir kommunehelsetjenesten et større ansvar. Dette krever at kommunen har tilstrekkelig kompetent personell som samarbeider godt både innad i kommunal sektor og med spesialisthelsetjenesten. Rekruttering av personer med riktig fagkunnskap er en langsiktig satsing. (St. meld. nr. 30 2011–2012 Se meg!)

Kompetanseløftet 2015 har som mål å skaffe tilstrekkelig personell og nødvendig fagkompetanse til den kommunale helse- og omsorgstjenesten. I handlingsprogrammet legges det vekt på at videreutdanning av personell gjennom fagskoleordning, er spesielt viktig for å øke kompetansen. (St.meld. nr. 25 2005-2006 Mestring, muligheter og mening). Fagskoleutdanningene er nært knyttet til arbeidslivets kompetansebehov og er derfor særlig relevant for utfordringene i kommunene.

Det er også slik at sykdomsbilde over tid har endret seg, bl.a. møter helsepersonell oftere personer med sammensatte lidelser, f.eks innenfor rus og psykiatri. Videreutdanningen skal gi økt faglig innsikt og større forståelse for sammenhenger i behandlingsforløpet.

Den nye fagplanen bygger på to tidligere planer; *"Videreutdanning i psykisk helsearbeid for helse- og sosialpersonell med videregående opplæring"* (2002) og *"Videreutdanning/fagskoleutdanning i miljøarbeid innen rus"* (2006). Planen innbefatter også implementering av læringsutbyttebeskrivelser i henhold til NKR våren 2015. Planen bygger også på gjeldende lover, forskrifter og reglement for Fagskolen. Planen ble sist revidert 01.12.2016.

1.0. Generelt om fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid og rusomsorg

Både nåtidens og fremtidens helsetilbud står overfor store utfordringer. Pasientenes behov for koordinerte tjenester dekkes ikke godt nok i dag. Helsevesenet har til nå prioritert behandling og lagt for liten innsats i å begrense og forebygge sykdom. Den demografiske utvikling og endring i sykdomsbildet gir utfordringer som vil kunne true samfunnets økonomiske bæreevne jfr. St.meld. nr. 47(2008-2009). For å videreutvikle og endre helsetjenestene, må det satses på kunnskap om forebygging framfor behandling. Møtet mellom pasient og tjenesteyter er selve testen på verdigrunlaget for helsetjenesten, jfr. St.meld. nr. 26 (1999-2000).

I samhandlingsreformen rettes fokus mot pasientgruppene med bl.a. rus - og psykiske lidelser. Den nasjonale rammeplanen skal danne grunnlag for utdanningsplaner rettet mot psykisk helsearbeid og rusarbeid. Fagskoleutdanning innen helse- og sosialfag skal først og fremst bidra til å styrke kompetansen i det direkte arbeidet med brukere/pasienter.

Det er ofte de mest sårbare og vanskeligstilte brukerne/pasientene som har størst behov for å bli møtt av en helhetlig helsetjeneste. Fellesnevneren for dem som har et særskilt behov for samhandling og koordinering, er at de har et behandlings - og omsorgsbehov ingen av tjenesteyterne kan løse alene. Det er derfor viktig at pasientene/ brukerne møtes av personell som samarbeider godt innad i kommunal sektor og med spesialisthelsetjenesten. Økt kompetanse med et tverrfaglig fokus gir brukerne/ pasientene rett behandling på rett sted til rett tid.

Planen legger vekt på å fremme et læringssyn der brukeren/pasienten deltar aktivt for å bedre egen helse. Aktiv omsorg innebærer å legge vekt på kultur, aktivitet og trivsel som helt sentrale og grunnleggende elementer i et helhetlig omsorgstilbud. Utøverne av helsetjenestene skal kunne veilede og motivere til læring og endring som gir mestring, livslyst og mot til å møte utfordringer.

St.meld. nr. 25 (2005-2006) Mestring, mening og mangfold legger opp til "Aktiv omsorg" som en hovedstrategi for framtidens omsorgstjenester. En slik strategi vil kreve større faglig bredde i omsorgssektoren med flere faggrupper og økt vekt på kulturtiltak, sosialpedagogikk, ergoterapi, fysioterapi og sosialt arbeid.

Relevante tema fra den tidligere planen "Videreutdanning/ fagskoleutdanning i miljøarbeid innen rus" (2006), som hadde fokus på miljøarbeid som et viktig element i arbeidet med brukere/ pasienter er videreført i denne planen. Miljøarbeiderens rolle og funksjon er like relevant i dag innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid.

Fagskoleutdanningen i psykisk helsearbeid og rusarbeid gir studentene kunnskap og forståelse i en felles referanseramme der samhandlingsreformens intensjoner legger sentrale føringer. Dette innebærer bl.a. å forstå viktigheten av å forebygge fremfor å reparere, få ulike ledd i helse- og omsorgstjenesten til å jobbe sammen og styrke brukermedvirkningen.

1.1. Fagskolen i Kristiansund

Fagskolen i Kristiansund tilbyr 1 års videreutdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid som deltidsstudium over 2 år og er en utdanning på tertiært nivå. Utdanningen skal kvalifisere til arbeid med mennesker med psykiske lidelser, samt personer som har psykisk lidelse i kombinasjon med rusproblemer.

Kompetanseutviklingen omfatter både forebygging, behandling, funksjonsbevaring, rehabilitering/habilitering. Denne utdanningen kan øke rekrutteringen innen fagfeltet, men også beholde gode medarbeidere.

I psykisk helsearbeid og rusarbeid er mange ulike fagpersoner involvert i forebyggende, behandlende og rehabiliterende arbeid. For å oppnå et godt resultat i arbeidet rundt den enkelte brukeren, er det viktig at alle arbeider mot et felles mål. Det er derfor sentralt at alle fagpersoner er klar over hvor viktig tverrfaglig arbeid er, også den personalgruppa som fagskoleutdanningen er aktuell for; hjelpepleiere/helsefagarbeidere, omsorgsarbeidere, aktivitører og andre, som ofte er den personalgruppa som bruker mest tid sammen med brukerne.

Helhetlig kompetanse omfatter evnen til å bruke fagkunnskap, sosiale ferdigheter og etiske holdninger for å løse problemstillinger i arbeidssituasjonen. Bearbeiding av ulike etiske dilemma, diskusjon og refleksjon omkring eget yrke- og livserfaring, vil være med på å endre holdninger. Som yrkesutøver i helse- og sosialsektoren og innenfor kultur- og fritidssektoren, står en daglig overfor mennesker med ulik kulturell bakgrunn, ulike livssituasjoner og sammensatte behov. Dette mangfoldet krever at en er bevisst på sin rolle og evne til å gi nødvendig helhetlig omsorg og støtte i kombinasjon med fagkunnskap.

Arbeidstakere i dag har og ansvar for å fremme brukernes medvirkning og deltakelse for at deres rettigheter blir ivaretatt. Yrkesutøving er basert på respekt for det enkelte menneskets integritet, samt nærhet og engasjement i forhold til den enkelte brukeren. Utdanningen skal fremme studentene sine evner til samhandling og samarbeid med brukerne ut ifra deres behov, slik at disse blir ivaretatt med verdighet og respekt.

1.2. Læringsutbytte for skoleutdanningen

Utdanningen skal kvalifisere til arbeid med mennesker med psykiske lidelser, samt personer som har psykisk lidelse i kombinasjon med rusproblemer.

Fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid og rusarbeid skal utdanne reflekterte yrkesutøvere som med høy yrkesetisk forståelse tar initiativ til, organiserer og iverksetter tiltak i samarbeid med pasienter/ brukere, deres pårørende, medarbeidere, andre yrkesgrupper, bruker- og pårørendeorganisasjoner og frivillige innenfor helse- og omsorgssektoren.

Læringsutbyttet i fagskoleutdanninger deles inn i kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Overordnede læringsutbyttebeskrivelser (O-LUB) er hentet fra Nasjonal standard FHH14.

1.2.1. Overordnede læringsutbyttebeskrivelser (O-LUB).

Kunnskap	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser og hvordan disse kan forebygges og behandles • har innsikt i sentrale lover og forskrifter som regulerer rettigheter og plikter for pasienter/brukere, pårørende og yrkesutøvere innen helse- og rusomsorg • har kunnskap om hvordan helse- og omsorgstjenestene for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser er organisert • kan oppdatere sin kunnskap innen psykisk helse- og rusarbeid for å ivareta brukeres individuelle behov • har kunnskap om etiske teorier og kommunikasjonsverktøy i arbeidet med brukere med psykiske lidelser og ruslidelser • forstår betydningen av helsefremmende og forebyggende arbeid i rehabiliteringen av brukere med psykiske lidelser og ruslidelser • har forståelse for psykiske lidelser og ruslidelser i et samfunnsperspektiv
Ferdigheter	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende kunnskap om mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser for å delta i planlegging, organisering og iverksetting av tiltak og metoder • kan anvende kunnskap og samhandlingskompetanse i veiledning av pasienter/brukere for å oppnå mestring og aktiv problemløsning • kan kommunisere og samhandle med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner for å gjennomføre hensiktsmessige tiltak • kan finne informasjon og fagstoff om helsefremmende arbeid, og gjennom dette bidra til å forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid • kan kartlegge ressurser og identifisere behov hos pasienter/ brukere med psykiske lidelser og ruslidelser for å iverksette helsefremmende tiltak

Generell kompetanse	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for etiske utfordringer og dilemmaer i psykisk helse- og rusarbeid og kan reflektere over egen praksis og begrunne sine vurderinger faglig og etisk • har utviklet en etisk grunnholdning som ivaretar samarbeid med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner, ivaretar brukermedvirkning, og ser behovet for meningsfull aktivitet for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser • kan utføre kartlegging og behandling av pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser for å vurdere og ivareta deres behov for omsorg, behandling og oppfølging i samarbeid med høyskole-/universitetsutdannet helsepersonell • kan bygge relasjoner i faggrupper for å kvalitetssikre og videreutvikle sin kompetanse og forståelse for pasienter/brukere og fagfeltet • kan utvikle tjenestetilbudet gjennom erfaring- og kunnskapsdeling på arbeidsplassen
--------------------------------	---

1.3. Utdanningstilbudets relevans

I St. meld. Nr. 25 (2005-2006) viser de demografiske framskrivninger at framtidens brukere av omsorgstjenestene vil bli flere og at en av de viktigste utfordringene framover derfor vil bli å sikre tilgang til tilstrekkelig helse og sosialpersonell gjennom utdannings og rekrutteringstiltak. Tilbud om videreutdanning av personell gjennom fagskoleutdanningen er spesielt viktig for å øke kompetansen, redusere avgangen fra sektoren og bidra til rekruttering til yrket.

Regjeringen har også som mål at kommunene skal tilby helhetlige og samordnede tjenester som omfatter forebyggende tiltak, behandling, akuttberedskap, rehabilitering/habilitering og oppfølging av pårørende. Aktiv omsorg med vekt på kultur, aktivitet og trivsel er også sentrale elementer i et helhetlig omsorgstilbud. Disse og flere oppgaver vil kunne ivaretas av fagskoleutdannet personell innenfor flere ulike tjenestoområder.

Fagskoleutdanningen i psykisk helsearbeid og rusarbeid kvalifiserer blant annet for arbeid innen:

- kommunal helse- og omsorgstjeneste som for eksempel bo- og omsorgssentre, rehabiliteringssentre og aktivitetssentre
- kultur- og oppvekstsektoren som for eksempel ungdomsklubber, barnehager, skoler og skolefritidsordninger
- arbeids- og velferdsforvaltningen med for eksempel oppfølging av arbeidstrening- og attføringstiltak

- spesialisthelsetjenesten i for eksempel tverrfaglige team og i behandlingstilbud som miljøarbeidere

2.0. Opptakskrav

2.1. Opptakskrav

Regler for opptak følger anbefalte regler om opptak til ettårig fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag etter Lov 2003-06-20- nr. 56 Lov om fagskoleutdanning.

2.1.1. Grunnlag for opptak til ettårig fagskoleutdanning

Søknader sendes til den enkelte utdanningstilbyder, som foretar poengberegning og rangering av søkerne, samt det endelige opptaket.

Det generelle grunnlaget for opptak til fagskole er:

- a) Krav til opptak er fullført og bestått videregående opplæring fra studieretning for helse- og oppvekstfag, aktivitørutdanning eller tilsvarende utdanninger og med relevant fagbrev.
- b) Søkere som ikke er ferdig med læretida, men som kan dokumentere at de skal gjennomføre fagprøve etter opptaksfristen, kan tildeles plass på vilkår om bestått prøve.
- c) Minst 5 års relevant praksis uten fagbrev, og med realkompetanse i fellesfag tilsvarende læreplanene i VG1 (grunnkurs) og VG2 (videregående kurs 1) i yrkesfaglige utdanningsprogram (studieretninger). Her kan det da gjøres opptak på grunnlag av realkompetansevurdering. (Utdanning, kurs, yrkespraksis og frivillig arbeid, utgjør søkers realkompetanse.

2.1.2. Realkompetansevurdering

- a) Søkere som er 22 år eller eldre i opptaksåret, og som har minst 5 års relevant praksis, har krav på å få vurdert om de er kvalifisert for studiet på grunnlag av realkompetanse. Realkompetanse er den samlede kompetansen en person har opparbeidet seg gjennom
  - a) yrkespraksis b) ubetalt arbeid c) organisasjonsarbeid d) annen utdanning e) eller andre aktiviteter som kan anses å være relevant.All slik kompetanse skal i den grad det lar seg gjøre, dokumenteres ved bruk av attester, kursbevis og vitnemål.
- b) Det må også kunne dokumenteres bestått fellesfag tilsvarende læreplanene i VG1 (tidligere "grunnkurs") og VG2 (tidligere "videregående kurs 1") i yrkesfaglige utdanningsprogram. Slik dokumentasjon kan komme fra videregående skole eller ressurscenter.
- c) Fagskolen vil vurdere den enkelte søkers kvalifikasjoner opp imot det formelle kompetansekravet og i forhold til den nødvendige faglige kompetansen som forutsettes for å kunne gjennomføre det aktuelle studiet. En slik vurdering vil ta hensyn til søkers helhetlige kompetanse gjennom samtale, egenvurdering, og vurdering av innsendt dokumentasjon.

2.1.3. Poengberegning og rangering

Det generelle grunnlag for opptak er 100 poeng.

- Det gis gjennomsnittlig karakterpoeng av karakterene i alle fag på VG2/VK1 og tverrfaglig eksamen.
- Bestått fagprøve fra relevant utdanning gir 100 poeng.
- Fagprøve med "bestått meget godt", 25 poeng
- Fagprøve i annet fag utover det generelle opptakskravet, inklusive praksistid gir 50 poeng.
- Relevant praksis utover det generelle grunnlag for opptak, 1 poeng pr mnd.

Søkere rangeres etter poengsum, slik at de søkere med høyest poengsum tildeles studieplass først. Ved lik poengsum skal det kjønn som er underrepresentert i det yrket eller den profesjon opplæringen skal føre fram til, kvoterer. Dersom flere søkere har lik poengsum, og det er begrenset med studieplasser, vil fagskolen gjøre vurdering av relevans basert på søkerens formelle og uformelle kompetanse. I tilfeller der det fortsatt ikke er mulig å rangere søkerne, vil studieplass tildeles på grunnlag av tilfeldig trekning.

2.1.4. Generelt krav

Krav til politiattest kreves i forbindelse med praksisutplassering.

2.1.5. Søknadsfrist

Fagskolen følger nasjonale søknadsfrister, men fagskolen kan likevel fravike nasjonale søknadsfrister såfremt antall studieplasser tilsier dette. Søknad skal i slikt tilfelle sendes direkte til skolen.

2.1.6. Klage på opptak og realkompetansevurdering

Vedtak om opptak til Fagskolen og resultat av realkompetansevurdering kan påklages. Klageinstans er den lokale klagenemnda

2.1.7. Søkere med utenlandsk utdanning

Søkere med fullført videregående opplæring fra de andre nordiske landene er kvalifiserte for opptak når den videregående opplæringen i de respektive landene gir generelt opptaksgrunnlag til tertiærutdanning tilsvarende kravene til fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag.

Søkere utenfor Norden må dokumentere opplæring og praksis ved autorisert translatør og ha likeverdig formell eller realkompetanse og ha bestått fellesfagene i Vg1 og Vg2 tilsvarende norske yrkesfaglige utdanningsprogram. Den faglige opplæringen må gi relevant opptaksgrunnlag til tertiærutdanning tilsvarende kravene til fagskoleutdanning i Norge, og søkeren må oppfylle krav til norskkunnskap. Krav til norskkunnskaper tilsvarende bestått "Test for høyere nivå", også kalt "Bergenstesten". Fagskolen kan be søkeren om å ta en slik test, som kan avlegges ved Folkeuniversitetet.

2.2. Alternative løp

Fagskolen skal innpasse beståtte emner fra annen godkjent fagskoleutdanning med samme antall fagskolepoeng i den utstrekning utdanningen oppfyller de faglige krav for emnet eller emnene det søkes om innpassing for. Innpassing av fagskoleemner kan bare skje mellom fagskoleutdanninger på samme eller nært beslektet fagområde.

Fagskolen kan gi fritak for emner på grunnlag av annen dokumentert relevant utdanning eller realkompetanse. Fritak på grunnlag av realkompetanse skal baseres på en faglig vurdering av søkerens bakgrunn.

Utgangspunktet for vurderinger om innpassing og fritak skal være læringsutbyttebeskrivelsene for den aktuelle utdanningen eller det aktuelle emnet, og fagskolepoeng eller andre vurderinger av omfang, nivå og arbeidsbelastning for de emner eller den kompetanse det søkes om innpassing eller fritak for.

2.2.1. Vurderingsform

En student som beskrevet under punkt 2.2. vil vurderes etter samme retningslinjer som en heltidsstudent. Det vil si at det settes arbeidskrav til emnene, og disse skal vurderes via arbeidsmapper og vurderingsmapper.

2.2.2. Dokumentasjon

For deltidsstudenter, vil det utstedes et vitnemål med emnekarakterer og eksamenskarakter, som er identisk med vitnemålet for heltidsstudenter. For studenter med alternative løp, vil det utstedes et kompetansebevis med emnekarakterer.

3.0. Organisering av studiet

Fagskoleutdanningen er basert på et heltidsstudium og har en samlet normert studietid på ett år, men er organisert som deltidsstudium over 2 år, med dagssamlinger en dag per uke over ca. 76 uker

Emne	Emnekode	Uker	Omfang
<i>Emne 1</i> Felles grunnlag for fagskoleutdanningene i helse- og sosialfagene	00HH14A	18	14 fp
<i>Emne 2</i> Helsefremmende og forebyggende arbeid	00HH14B	10	8 fp
<i>Emne 3</i> Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene sykdomsforebyggende arbeid.	00HH14C	18	14 fp
<i>Emne 4</i> Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering	00HH14D	14	10 fp
<i>Emne 5</i> Hovedprosjektet	00HH14E	16	14 fp
Praksis	00HH14P	10	
Sum		86 uker	60 fp

Timer	Undervisning	Praksis	Gruppe/ veiledning	Individuell veiledning	Selvstudie	Totalt
Emne 1	126		36		116	288
Emne 2	70		22		60	162
Emne 3	126		40		116	292
Emne 4	102		28		88	228
Emne 5	30		32	4	152	218
Praksis		350		8	70	428
Totalt	454	350	158	12	602	1576

Praksis er en obligatorisk del av studietiden og skal utgjøre 25 % av samlet studietid, altså **10 uker**, som legges i hovedsak mellom emne 4 og 5. Praksis gjennomføres samlet med 35 timer pr. uke.

Skolen utarbeider arbeidsplaner for utdanningstilbudet som utarbeides av faglærere og fagansvarlig og godkjennes av fagskolestyret.

Emne 1 (00HH14A)	Ca. antall sider pensum	Antall og type oppgaver/innleveringer	Timer totalt
Felles grunnlagsemne 1a. Arbeidsformer og metoder 1b. Helse- og sosialfagene i samfunnet 1c. Etikk 1d. Kommunikasjon og samhandling 1e. Stats - og kommunalkunnskap, helse og sosialpolitikk 1f. Sosiologi og psykologi	Ca. 620 sider	3 mappe- innleveringer med både gruppe oppgave og individuelle oppgaver og refleksjonsnotat 1 tverrfaglig emneprøve	288
Emne 2 (00HH14B)			
Helsefremmende og forebyggende arbeid 2a. Generell kunnskap om psykisk helsearbeid og rusarbeid 2b. Helsefremmende og forebyggende arbeid 2c. Kommunikasjonsprosessen, relasjonskompetanse 2d. Etske og juridiske utfordringer	Ca. 250 sider	2 Mappe- Innleveringer med både gruppe oppgave og individuelle oppgaver og refleksjonsnotat	162
Emne 3 (00HH14C)			
Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene 3a. Psykiske lidelser og ruslidelser, - særtrekk og relaterte tilstander 3b. Barn, ungdom, forebygging, tidlig intervensjon 3c. Alderspsykiatri	Ca. 498 sider	4 Mappe- Innleveringer med både gruppe oppgave og individuelle oppgaver og refleksjonsnotat	292
Emne 4 (00HH14D)			
Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering 4a. Relasjonskompetansen og brukermidvirkning 4b. Behandling og oppfølging 4c. Miljøarbeid og Aktiv omsorg 4d. Yrkesutøvelse og arbeidsverktøy 4e. Samhandling og koordinering av tjenestetilbudene	Ca. 350 sider.	3 Mappe- Innleveringer med både gruppe oppgave og individuelle oppgaver og refleksjonsnotat	228
Emne 5 (00HH14E)			
Hovedprosjekt	Ca. 150 sider	Fordypnings- oppgave	218
Praksis (00HH14P)		5Refleksjonsnotat Praksisrapport	428
Sum	Ca. 1868 sider		1576 timer

4.0. Arbeidsformer og metoder

4.1. Arbeidsformer og metoder

Utdanningen legger vekt på arbeidsformer som fordrer aktiv deltakelse fra studentene i både planlegging, gjennomføring, refleksjon og vurdering av læringsarbeidet. Studentene ved dette studiet har erfaring fra arbeid innen helse- og sosialsektoren. Det medfører at skolen i undervisningen kan nyttiggjøre seg av studentenes erfaringer og utfordringer i arbeidslivet og knytte dette til sentral teori. Mange har arbeidet innenfor dette fagområdet, og denne forforståelse gir anledning til å legge til rette for erfaringsbaserte og studentsentrerte undervisningsformer. Refleksjon er en sentral del av dette arbeidet. En startsamtale kan danne grunnlag for studentens individuelle læringsarbeid og vil følges opp med underveis samtaler og fremover vurderinger. Det kreves stor grad av egenaktivitet i studiet i psykisk helsearbeid og rusarbeid. Læreren vil fungere som en inspirator og veileder, men også en tydelig leder av opplæringen.

4.1.1. Ansvar for egen læring

Et overordnet prinsipp i studiet er å aktivisere studentenes egne tanker, kunnskaper og erfaringer knyttet til helsearbeid generelt, psykisk helsearbeid og rusarbeid spesielt. Det vil gjennom hele studiet bli lagt vekt på studentaktive læringsformer der studentene har ansvar for egen læring. Arbeidsformene tilrettelegges slik at studentene utvikler evne til samarbeid, økt forståelse og respekt for andres arbeid. Læringssituasjonene vil bli relatert til praksis, som case. Det legges vekt på at teoretiske og praktiske studier integreres gjennom hele opplæringen.

Ansvar for egen læring stiller krav til studentene om bevissthet i forhold til læreprosesser og egne læringsbehov. Skolens rolle blir å tilrettelegge for læring, og motivere og støtte/veilede studentene i læreprosessen og sørge for at de får utviklet hele sitt lærings- og handlingspotensial. Dette innebærer aktiv samhandling med lærere, medstudenter og veiledere i praksisfeltet. I henhold til skolens kvalitetsforskrift blir det avholdt kartleggingssamtale med studenten hvor det fremgår forventninger og eventuelle behov for tilrettelegging. Det avholdes kontinuerlig studentsamtaler og studentene gis anledning til å evaluere skolemiljø, klasse miljø og lærere. IKT vil bli et viktig hjelpemiddel her.

4.1.2. Fronter og mappevurdering

Fagskolen i Kristiansund benytter Fronter som elektronisk læringsplattform og digitale mapper som arbeidsmåte og vurderingsgrunnlag. Hver student samler skriftlige arbeider, gruppeoppgaver, videosnutter, presentasjoner mv i elektroniske mapper. Mappearbeid krever stor grad av egenaktivitet av studentene og fordrer oppfølging og veiledning fra skolen via den elektroniske læringsplattformen Fronter. Studentenes arbeider samles i arbeidsmapper. Mappeinnleveringene danner sammen med **refleksjonsnotater** grunnlag for vurderingen. Et utvalg av disse mappene skal være med i vurdering ved slutten av hvert emne. Det viktige med mappevurdering er at studentene skal ha mulighet for forbedring av arbeidet sitt. Både student og lærer velger ut hvilke mapper som skal være med i den avsluttende vurderingen. Skolen gir studentene opplæring i bruk av Fronter.

4.1.3. Refleksjon og logg

Med hver mappeinnlevering skal det skrives et individuelt refleksjonsnotat som blir en del av den individuelle vurderingen. Studenten skal reflektere over eget læringsutbytte, hva har jeg lært, hvordan kan jeg anvende det jeg har lært i praksis, trenger jeg mer/annen kunnskap eller ferdigheter for å oppnå læringsutbyttet i emnet? Under praksis vil også bruk av logg og innlevering av refleksjonsnotat danne et vurderingsgrunnlag for praksis.

4.1.4. Teoriundervisning

Teoriundervisning benyttes til formidling av teorikunnskap og som innledning til ulike tema og her vil studentene samles i storgrupper for å få et felles utgangspunkt for læring

4.1.5. Studiegrupper

I løpet av første samling vil det bli etablert studiegrupper. Arbeidet i studiegruppene er obligatorisk og gruppene skal være i virksomhet gjennom hele studiet. Studiegruppene får case og gruppeoppgaver som dekker deler av den nettbaserte delen av studiet. Gjennom gruppearbeid vil studentene bli bevisst på gruppedynamikk, relasjonsdynamikk, utvikling av samarbeidsevner og egeninnsikt. I læringsssituasjonene blir opplæringen mest mulig grad fokusert på handlings- og holdningskompetanse i forhold til en fremtidig yrkesfunksjon.

4.1.6. Problembasert læring (PBL) og prosjektarbeid

Ulike case og problemstillinger blir brukt for å belyse de mange individuelle utfordringene i praksisfeltet. Studentene arbeider med problemstillingene individuelt og i grupper gjennom hele studiet. Det legges vekt på ulike arbeidsmetoder som problembasert læring og prosjektarbeid. Her kan studentene legge fram arbeid for hverandre og diskutere.

4.1.7. Video, rollespill og andre øvelser

I fordypning psykisk helsearbeid og rusarbeid er det viktig med kommunikasjon og relasjonsbygging. Dette kan forsterkes ved at man bruker videoopptak, hvor en kan se seg selv i etterkant som en del av egenvurderingen. Videre brukes rollespill, øvelser og samtalegrupper. Diskusjoner i grupper og i klassefelleskapet gjennomføres kontinuerlig.

4.1.8. Gjennomføring av praksis

Praksis er en obligatorisk del av studietiden og en viktig læringsarena for å oppnå videreutdanningens målsettinger. Praksis skal utgjøre 25 % av samlet studietid, altså 10 uker, som legges mellom emne 4 og 5. Praksisperioden gjennomføres samlet med 35 timer pr. uke inklusive en studiedag. Det skrives turnus og fravær over 10 % må tas igjen, dersom ikke kvalifiserer dette til ikke bestått praksis. Studenten varsler på tidlig muligst tidspunkt praksisplassen og skolen om fravær. Det skal i praksisperioden være utstrakt mulighet for teamarbeid for å styrke helhetlig forståelse og tilnærming til mennesker med psykiske problemer, rusproblematikk og Rop-lidelser.

Relasjonskompetansen er sentral i studiet, og når praksis stekker seg over 10 uker vil studentene få trene seg i dette.

Studentene skal utarbeide mål for praksisperioden og reflektere rundt eget læringsutbytte. Det skal skrives logg, som danner grunnlag for refleksjonsnotat. Logg og refleksjonsnotat skal også brukes i veiledningssamtaler og midtevaluering av

praksisen. Det vil bli avholdt minimum tre samtaler med faglærer, student og praksisveileder, -en forventningssamtale og to evalueringer.

Fagskolen har ansvar for at alle studenter får tildelt praksisplass eller godkjenning av praksis på egen arbeidsplass. Praksisplassen må kunne gi studenten mulighet for å nå målsetningen med praksis og det må også være kvalifisert personell som kan veilede studenten.

Praksisveileder må ha fagbrev innen helsefag, eller høyere utdanning på bachelornivå og minst ha 5 års erfaring fra gjeldende praksisfelt. Skolen har ansvar for at veileder får opplæring i veiledning, bedømmelsesmetoder og læringsutbyttebeskrivelser som gjelder for utdanningen.

Praksisveileders rolle er å tilrettelegge for læringssituasjoner, veilede studenten i det praktiske arbeidet, være bindeledd mellom skole og praksisplass og være med å vurdere studenten i praksisfeltet. Veileder er med på veiledningssamtalene med student og faglærer. Studenten prøver å legge opp sin turnus slik at den sammenfaller mest med vaktene til praksisveileder. Praksisveileder må derfor også påberegne og sette av tid til veiledning og oppfølging av studenten daglig og til å lese igjennom studentens refleksjonsnotater.

Lærerveileder må minimum ha bachelor utdanning som sykepleie. Lærerveileder har ansvar for gjennomføring av forventningssamtale og midt- og sluttevaluering av studenten. Lærerveileder skal være orientert om studentens framgang og foreta fortløpende vurdering av studenten. Det er lærerveileder som har ansvaret for å overholde fristen for varsling av ikke godkjent praksis og avgjøre om studenten skal få bestått eller ikke bestått praksis. Dette skjer selvsagt i samarbeid med praksisveileder. Lærerveileder har ansvar for godkjenning av refleksjonsnotat og det skriftlige arbeidet studenten skal levere.

Praksisinstitusjonene vil, av lærerveileder, i forkant av praksisperioden få tilsendt Studieplan og Veiledningshefte for praksis. Det er lærerveileder som har ansvar for å ta tak i og følge opp eventuelt uforutsette situasjoner som kan oppstå under en praksisperiode.

Det er mulig å velge mellom to ulike former for gjennomføring:

Praksisutplassering på en arbeidsplass som tilbyr helse- og omsorgstjenester til mennesker med psykisk lidelse og/eller ruslidelse; heri blant kan være tjenester som omfatter forebyggende tiltak, rehabilitering/habilitering o.l. for disse brukergruppene, jmf. kapittel 1.3. «Utdanningstilbudets relevans». Denne praksisformen anbefales for studenter som ikke har sitt daglige arbeid innen fagfeltet.

Praksis gjennomført som prosjektarbeid på egen arbeidsplass. Dette er aktuelt for studenter som har sitt daglige arbeid innenfor fagfeltet og som ikke ønsker ekstern praksis. Praksis for disse studentene blir å planlegge, gjennomføre og evaluere et prosjektarbeid på egen arbeidsplass. Prosjektarbeidet skal ha som målsetting å bidra til fagutvikling i praksisfeltet og skal komme pasienter/ brukere til gode. Prosjektarbeidet skal gjennomføres i henhold til fastlagte retningslinjer, se Praksishåndboka. Det er viktig at det gjøres en formell avtale mellom studenten og arbeidsgiveren, slik at studenten får tilstrekkelig tid til gjennomføringen av sitt prosjektarbeid.

Alle studenter som er ute i praksis – enten det er på egen eller en ekstern arbeidsplass, skal ha veiledning. Målet med veiledningen er at studenten lærer å reflektere over egen faglig utvikling og derigjennom bygger opp sin kompetanse i arbeidet med pasienter/brukere innenfor fagområdet psykisk helsearbeid og rusarbeid.

Som en del av kvalitetssikringen og eksterne aktørers vurdering av utdanningstilbudet vil lærerveileder sende ut 5 standardiserte spørsmål pr mail til virksomheten hvor studenten har gjennomført praksis. Dette for å få tilbakemelding fra praksisfeltet angående studiets faglige relevans og innhold og på den praksiskompetansen studentene våre viser gjennom praksis.

Fagskolen i Kristiansund har inngått samarbeidsavtaler med aktuelle helseforetak og enheter innen kommunale helse og- og omsorgstjenester hvor studenten kan få mulighet til å gjennomføre praksis innen både psykiskhelsearbeid og rusarbeid. Det inngås også en formell avtale mellom student og praksisbedrift før oppstart med praksis på egen arbeidsplass, som sikrer at studenten får tilstrekkelig tid til sitt prosjektarbeid.

4.1.9. Hovedprosjekt

Hovedprosjektet blir organisert som et prosjekt. Dette må ikke forveksles med prosjektarbeidet som skal gjennomføres for studenter som har praksis på egen arbeidsplass. Temaet for hovedprosjektet skal være knyttet til praksis og teori fra utdanningens emner og kan derfor gjerne ta utgangspunkt i ett av områdene studenten har jobbet med i praksis. Hovedprosjektet innebærer at studentene skal utvikle og systematisere kunnskap fra et brukerrettet problemområde innen psykisk helsearbeid og /eller rusarbeid. Det forutsettes informasjonsinnhenting og kunnskapsutvikling med brukerperspektiv for øye. Det settes ingen krav til innhenting av forskningsbaserte data i forhold til Hovedprosjektet, da hovedprosjektet er basert på litteraturstudie og bruk av egne erfaringer fra praksis.

Studenten tilbys veiledning på oppgaven av oppnevnt veileder/lærer. Det maksimale antall veiledninger som er mulig pr. student er 4, av 1 time, mens to veiledninger, av 1 time, er obligatoriske. Studentene er ansvarlig for å avtale veiledningstidspunkt hvor veiledningsbehov er klargjort på forhånd. Veiledningen kan foregå individuelt, ved fellessamling eller via Fronter.

Hovedprosjektet leveres innbundet i to eksemplarer til fastsatt tid ved slutten av studiet og et eksemplar leveres Fronter. Hovedprosjektet vurderes med egen karakter og danner grunnlaget for den muntlige eksamen. Muntlig eksamen vurderes også med egen karakter. Hovedprosjektet må være bestått før gjennomføring av muntlig eksamen.

5. 0. Vurdering

Vurderingsformene må ha sammenheng med videreutdanningens læringsutbytte (kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse), innhold og arbeidsformer. Vurderingen skal fremme kontinuerlig læring og utvikling hos studentene.

Bestemmelser om eksamen er gitt i Lov om fagskole, Nasjonal plan for ettårig fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag- generell del og Forskrift om opptak og eksamen for Fagskolen i Møre og Romsdal.

Avsluttende vurdering består av:

- et utvalg av besvarelser fra studentens mapper som danner grunnlag for emnekarakter
- praksis vurderes som bestått/ikke bestått med bakgrunn i studentens refleksjon rundt praksis og evaluering fra praksisstedet.
- skriftlig Hovedprosjekt med etterfølgende muntlig redegjørelse.

Alle emner må være bestått for å få vitnemål.

Dersom studenten ikke har bestått alle emnene i utdanningen, utstedes det kompetansebevis for de emner som er bestått.

For å kunne gjennomføre emne 5 må studenten ha bestått emne 1-4 og praksis må være bestått.

5.1. Eksamen

Eksamen består av et Hovedprosjekt etterfulgt av muntlig redegjørelse.

Hovedprosjektet sensureres av en intern og en ekstern sensor og vurderes med hel karakter som må være bestått før man kan gjennomføre en muntlig redegjørelse. Til den muntlige redegjørelsen av Hovedprosjektet er det satt av 20 min. til presentasjon av Hovedprosjektet og 10 min. til utdypende spørsmål fra faglærer. Dette vurderes med egen hel karakter av ekstern sensor og faglærer. Se egne vurderingskriterier for Hovedprosjektet og muntlig eksamen i beskrivelsen under emne 5. Eksamen følger gjeldende lover og forskrifter for Fagskolen.

5.2. Vurderingskriterier

Vurderingskriterier for emne 1 – 5 er studieplanens innhold og studentens læringsutbytte innen kunnskap, ferdighet og generell kompetanse. Disse vektlegger studentens evne til refleksjon, analyse, vurdering og anvendelse av kunnskap i brukerrelaterte behov og situasjoner. Videre vurderes studentens evne til refleksjon over eget læringsutbytte, praktisk anvendelse av teori og egen yrkesrolle. Blooms taksonomier for faglig kunnskap, Simpsons taksonomi for ferdigheter og Krathwohls taksonomi i generell kompetanse, benyttes som utgangspunkt for vurderingskriterier for både mappeoppgaver, refleksjon, muntlig og skriftlig eksamen.

5.3. Vurderingsformer

Det settes emnekarakter etter hvert emne.

Ved vurdering benyttes bokstavkarakterer, med skalaen A, B, C, D, E og F. Det kreves karakteren E eller bedre for at emne/eksamen er bestått.

Symbol	Betegnelse	Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriteriene
A	Fremragende	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Studenten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet.
B	Meget god	Meget god prestasjon. Studenten viser meget gode vurderingsevne og selvstendighet.
C	God	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Studenten viser gode vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene.

D	Nokså god	En akseptabel prestasjon, med noen vesentlige mangler. Studenten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet.
E	Tilstrekkelig	Prestasjonen tilfredsstillende minimumskravene, men heller ikke mer. Studenten viser liten vurderingsevne og selvstendighet.
F	Ikke bestått	Prestasjon som ikke tilfredsstillende de faglige minimumskravene. Studenten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet.

Vurdering av praksis.

Vurdering av praksis skjer fortløpende i samarbeid med praksisveileder. Ved fare for "ikke bestått" praksis skal studenten (og eventuelt lærer) få beskjed om dette snarest, og skriftlig. Det skal likevel formaliseres en midtveis- og sluttevaluering i samarbeid med praksisveileder. Karakterbetegnelsen "Bestått/Ikke bestått" benyttes som sluttvurdering av praksisstudiet.

Bestått:

Karakteren bestått gir uttrykk for læringsutbytte i praksis på følgende måte: Studenten viser kompetanse med hensyn til modenhet, reflekterte holdninger og evne til selvstendig arbeid. Han/hun jobber målrettet med tanke på ferdigheter og omtanke for brukeren/pasienten og evner å integrere teori og praksis. Studenten viser innsikt i og forståelse for praksis og behovet for samarbeid. Han/hun viser faglige kunnskaper og ferdigheter. Uttrykker dette ved å delta i refleksjon rundt egen praksisutøvelse ved å spørre for å få vite. Studenten kan vise varierende innsikt i og forståelse av praksis. Hun/han har tilegnet seg grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, men kan vise noe usikkerhet i utøvelse av sitt arbeid. Uttrykker dette ved å spørre om veiledning og er bevisst eget kompetanseområde ved å reflektere over egen praksisutøvelse i samarbeid med veileder og lærer.

Ikke bestått:

Karakteren ikke bestått gir uttrykk for læringsutbytte på følgende måte: Studenten har tilegnet seg liten eller ingen forståelse for praksis, viser mangelfulle kunnskaper og ferdigheter i sitt møte med brukere og deres pårørende. Han/hun viser liten omtanke for brukerne / pasientene, liten samarbeidsevne og ansvarfølelse i utøvelsen av sitt arbeid. Kjenner ikke til arbeidsmetoder /rutiner ved tjenestestedet og evner ikke å utføre tildelte oppgaver innen egen og forventet kompetanse. Evner ikke å formidle muntlig og/ eller skriftlig utført arbeid eller observasjoner. Viser liten evne til å reflektere over egen praksisutøvelse og kompetanseområde og er lite mottakelig for veiledning

6.0. Begrepsavklaringer

- **Helsefremmende arbeid** er den prosess som gjør folk i stand til å bedre og bevare sin helse (Ottawa-charteret, 1986). Helsefremmende arbeid er altså det som både samfunnet og individet selv bevisst gjør for å bedre helsa. (Ot.prp.nr 73 (2008-2009).
- **Forebyggende arbeid** er en mangetydig betegnelse på tenkning og tiltak som spenner vidt fra forsøk på å eliminere eller begrense en uønsket utvikling til tiltak som fremmer livskvalitet og mestring. (St.meld. 37)

- **Miljøarbeid** forstår vi som en faglig begrunnet og systematisk tilrettelegging av ulike faktorer for å fremme funksjonelle handlingsmønstre og styrke praktiske og sosiale ferdigheter hos den enkelte bruker. (Revidert studieplan for fagskoleutdanning i tverrfaglig miljøarbeid, Narvik, september 2012)
- **Psykisk helsearbeid og rusarbeid** omfatter i denne planen alle typer helse- og omsorgstjenester som kan bidra til bedret helse og livskvalitet for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser.
På individplan omfatter psykisk helsearbeid og rusarbeid alle typer helse- og omsorgstjenester som er rettet mot de behov den enkelte har.
På samfunnsplan omfatter psykisk helsearbeid og rusarbeid planlegging, gjennomføring og evaluering av helse- og omsorgstjenester på tvers av sektorer og mellom og innenfor ulike institusjoner.
- **Ruslidelse** brukes som samlebegrep for både avhengighet, skadelig bruk og misbruk (IS-1948 Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse – ROP – lidelser)
- **Pasient/ bruker:** Disse begrepene brukes samtidig i denne rammeplanen og er en felles betegnelse på mennesker som er mottakere av helse- og omsorgstjenester. Hver for seg defineres de slik i denne planen:
Pasient og brukerrettighetsloven Kap. 1-3. definerer pasient som "en person som henvender seg til helse- og omsorgstjenesten med anmodning om helsehjelp, eller som helse- og omsorgstjenesten gir eller tilbyr helsehjelp i det enkelte tilfelle". I samme kapittel defineres bruker som "en person som anmoder om eller mottar tjenester omfattet av helse- og omsorgstjenesteloven som ikke er helsehjelp."
- **Brukermedvirkning:** er et krav og en rettighet for pasienter, bruker og pårørende (jfr. Pasientrettighetsloven). "Brukermedvirkning er når brukere eller brukerrepresentanter går i dialog med tjenesteytere og på lik fot med dem tilbyr kompetanse og spesialkunnskap, basert på egne/og eller andres erfaringer, for å løse ulike oppgaver." (Funksjonshemmedes fellesorganisasjon, FFO)
Rollene som pasient/ bruker og pårørende har utviklet seg fra å være passiv og autoritetstro til å bli mer aktiv og medvirkende. De har fått rettigheter og det er vokst frem sterke brukerorganisasjoner med betydelig påvirkning gjennom formell representasjon og deltakelse i den offentlige debatt. (NOU 2005:3 Fra stykkevis til helt)
Samtidig viser forskning at det finnes pasientgrupper som av ulike årsaker ikke klarer å tilegne seg kunnskaper om livsstil og helse. Denne gruppen er en av vår tids store utfordring.
- **Likemannsarbeid:** Likemannsarbeid er definert som "ei samhandling mellom personer som opplever å være i samme båt, det vil si i samme livssituasjon, og hvor selve samhandlinga har som mål å være ei hjelp, støtte eller veiledning partene imellom" (B C Rappana Olsen, *Støtte blant sine egne* HiO rapport 1998 nr. 1).
- **Selvhjelp:** Selvhjelp er å ta tak i egne muligheter, finne frem til egne ressurser, ta ansvar for livet sitt og selv styre det i den retningen en ønsker. Selvhjelp er å sette i gang en prosess, fra passiv mottaker til aktiv deltaker i eget liv. Gruppedynamikk er en av bærebjelkene i selvhjelpsarbeidet, og for svært mange vil begrepet selvhjelp være synonymt med selvhjelpsgrupper. ([Helsedirektoratet](#), Nasjonal plan for selvhjelp nr. 10/ 2004).

- **E-helse:** brukes som en samlebetegnelse som omfatter IKT (informasjons- og kommunikasjonsteknologisk) anvendelse i helsevesenet. Målet er forbedringer av kvalitet, sikkerhet og effektivitet innen helsevesenet gjennom bruk av IKT. EUs ministerråd definerer E- helse som bruk av moderne IKT for å møte behovene i befolkningen, hos pasienter, helsepersonell, helseadministrasjonen og politikere.

7.0. Innhold i de ulike emnene og læringsutbyttebeskrivelser

Læringsutbytte i hvert emne er styrende for utformingen av det faglige innholdet og arbeidsformene.

7.1. EMNE 1.

Felles grunnlag for fagskoleutdanningene i helse- og sosialfagene

Lærings- utbytte	<p>Kunnskap Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om menneskesyn, menneskerettigheter, yrkesetiske prinsipper og retningslinjer, og etisk refleksjon knyttet til arbeid i helse- og omsorgssektoren • har kunnskap om kommunikasjonsteori, -teknikker og -former, samhandling og konflikthåndtering knyttet til arbeid i helse- og omsorgssektoren • forstår kommunikasjonens betydning i samhandling med brukere, pårørende og kolleger • har innsikt i relevante lover og forskrifter innen helse- og omsorgssektoren som regulerer rettigheter, ansvar, plikter og kvaliteten på tjenestetilbud på kommunalt, regionalt og statlig nivå • har kunnskap om levekår og folkehelse i velferdsstatens utvikling, og om helse- og sosialpolitiske føringer • har kunnskap om begreper innen sosiologi og psykologi knyttet til enkeltindividet, familien og sosialt nettverk <p>har kunnskap om læring, IKT, studieteknikk og arbeidsform i studiet</p> <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende kunnskap om yrkesetiske prinsipper og retningslinjer, til etisk refleksjon rundt praktiske og teoretiske problemstillinger i helse- og omsorgssektoren • kan anvende kunnskap om kommunikasjonsteori, -teknikker og -former til å samhandle profesjonelt med brukere, pårørende og kollegaer • kan anvende kunnskap innen sosiologi og psykologi til å motivere brukeren slik at han eller hun tar i bruk egne ressurser og opplever mestring • kan kartlegge aktuelle brukersituasjoner og iverksette relevante tiltak i samarbeid med kolleger og medstudenter • kan anvende aktuelt lovverk og forskrifter for helse- og omsorgssektoren i egen yrkesutøvelse • kan finne fagstoff og anvende kunnskap om læring, IKT,
---------------------	---

	<p>studieteknikk og arbeidsformer til å løse oppgaver i studiet</p> <p>Generell kompetanse Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for yrkes- og profesjonsetikk og hvordan dette påvirker yrkesutøvelsen • ser betydningen av å reflektere over egen praksis og begrunner sine vurderinger faglig og etisk • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk gjennom refleksjon over egen atferd og kommunikasjon i situasjoner med brukere, pårørende og kollegaer • kan kommunisere og samhandle med brukere for å ivareta deres individuelle behov, i tråd med prinsipper om brukermedvirkning og respekt for enkeltindividets verdi og verdighet • kan bygge relasjoner basert på likeverdighet og respekt, slik at brukere og pårørende opplever trygghet og har tillit til tjenestetilbudet • kan samarbeide og bygge relasjoner til medstudenter og kolleger • har forståelse for betydningen sosiologi, psykologi, etikk og kommunikasjon har i egen yrkesutøvelse
<p>Sentrale tema</p>	<p>1a. Arbeidsformer og metoder i studiet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studieteknikk • Prosjekt- og utviklingsarbeid • Teori og erfarings basert kunnskapsbygging • Refleksjon og refleksjonsmodeller • Aktiv læring • Informasjonsteknologi <p>1b. Helse- og sosialfagene i samfunnet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helse- og sosialfagenes historie og utvikling • Teorier og begreper innen helse- og sosialfagene • Aktuelle verdier og normer i samfunnet og i helse- og sosialfagene, hvordan de henger sammen og styrer praktisk handling. <p>1c. Etikk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Menneskesyn og menneskeforståelse • Verdier og verdioppfatninger, livssyn • Etikk og moral, etiske dilemmaer • Etisk refleksjon og refleksjonsmodeller • Menneskerettighetene • Samfunnsmessige perspektiv og utfordringer i helse- og sosialsektoren sett i forhold til verdier og normer • Yrkesetikk • Taushetspliktens etiske sider • Brukermedvirkning • Samtykke, makt, tvang og kontroll

	<p>1d. Kommunikasjon og samhandling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjonsteori • Konfliktåndtering • Tverrkulturell samhandling og kommunikasjon • Samhandling i små grupper og i organisasjoner • Kommunikasjon i ett hjelperperspektiv • Relasjonskompetanse • Veiledningsteori og veiledning <p>1e. Stats- og kommunalkunnskap, helse og sosialpolitikk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samfunnets og velferdsstatens utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer • Levekår og folkehelse • Lovverket som regulerer helse- og sosialsektorens virkefelt • Helse- og sosialsektoren på kommunalt, regionalt og statlig nivå • Offentlig og privat ansvar og omsorg • Profesjonalisering i helse- og sosialsektoren • Økonomi og finansiering • Kvalitetssikring, internkontroll og kvalitetsutvikling <p>1f. Sosiologi og psykologi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familien som sosial og kulturell institusjon • Helse, sosial ulikhet og kulturelt mangfold • Roller, makt og avmakt • Utviklingsteorier, livsløpet • Emosjoner, behov og motivasjon • Kriser og forsvarsmekanismer • Gruppepsykologi og nettverksteori
Arbeidsformer	Forelesninger, gruppearbeid med PBL, rollespill, individuelle oppgaver og prosjektorienterte oppgaver. Bruk av aktuelle E- læringsprogram. Studenten leverer eget refleksjonsnotat etter endt mappeoppgave. Det vil også parallelt bli nettstøttet veiledning. Samling av oppgaver mm i elektroniske mapper.
Vurdering	Underveisvurdering med og uten karakter. Denne vurderingen skal være læringsfremmende. Sluttvurdering er en helhetlig vurdering av læringsutbyttet som studenten har tilegnet seg i emnet og bygger på et utvalg studentmapper og tilhørende refleksjonsnotat. Denne vurderingen gis med en emnekarakter. Alle mappene må være bestått for å kunne gjennomføre sluttevaluering.

7.2. EMNE 2.

Helsefremmende og forebyggende arbeid

Læringsutbytte	<p>Kunnskap Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om hva som fremmer og hemmer god helse i
-----------------------	--

	<p>ulike livsfaser for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser • har kunnskap om lovbaserte rettigheter og plikter for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser og • tjenesteyter <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan iverksette tiltak for å fremme helse, forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse • kan kommunisere med pasienter/brukere, identifiserer ressurser og problemer hos pasienter/brukere i deres miljø samt vurderer behov <p>Generell kompetanse Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende sin kunnskap om helsefremmende og forebyggende arbeid i samarbeidet med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner og ser behovet for meningsfull aktivitet • reflekterer over egne holdninger i møte med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner samt ivaretar brukermedvirkning
<p>Sentrale tema</p>	<p>2a. Generell kunnskap om psykisk helsearbeid og rusarbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Psykiske lidelser og ruslidelser i et helhetsperspektiv (biologiske, psykologiske, sosiale og eksistensielle perspektiver) • Psykiske lidelser og ruslidelser i et samfunnsperspektiv • Avhengighet <p>2b. Helsefremmende og forebyggende arbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fysisk og psykisk helse • Livsstil og egenomsorg • Sosialt nettverk, lærings- og oppvekstmiljø • Forebyggende arbeid/ tidlig intervensjon • Arbeid med barn og unge • Brukermedvirkning, Empowerment, mestring • Fysisk aktivitet og ernæring • Marginalisering <p>2c. Kommunikasjonsprosessen, relasjonskompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjonsprosessen • Formidlingsmåter • Veiledning overfor pasienter/ brukere, pårørende, familie, barn og ungdom • Flerkulturell forståelse i kommunikasjon og samhandling – bruk av tolk • Konflikter og møte med vold, trusler, tvang og makt • Sorg, tap og krisereaksjoner <p>2d. Etske og juridiske utfordringer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yrkesetske og personlige utfordringer

	<ul style="list-style-type: none"> • Holdninger og etiske dilemmaer • Lovverk, rettsikkerhet og menneskeverd • Tvang og alternativer, behandlingmessige og etiske aspekter
Arbeidsformer	Forelesninger, gruppearbeid med PBL, rollespill, individuelle oppgaver og prosjektorienterte oppgaver. Bruk av aktuelle E- læringsprogram. Studenten leverer eget refleksjonsnotat etter endt mappeoppgave. Det vil også parallelt bli nettstøttet veiledning. Samling av oppgaver mm i elektroniske mapper.
Vurdering	Underveisvurdering med og uten karakter. Denne vurderingen skal være læringsfremmende. Sluttvurdering er en helhetlig vurdering av læringsutbyttet som studenten har tilegnet seg i emnet og bygger på et utvalg studentmapper og tilhørende refleksjonsnotat. Denne vurderingen gis med en emnekarakter. Alle mappene må være bestått for å kunne gjennomføre sluttevaluering.

7.3. EMNE 3

Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene

Lærings- utbytte	Kunnskap Studenten <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om psykiske lidelser og ruslidelser og hvordan disse kan forebygges og behandles • har kunnskap om barn og ungdom og hvordan identifisere problematferd og tidlige tegn på avvik Ferdigheter <ul style="list-style-type: none"> • Studenten kan iverksette helsefremmende og forebyggende tiltak i samarbeid med pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner i behandlingsforløpet Generell kompetanse Studenten <ul style="list-style-type: none"> • kan utføre arbeidet ved å vurdere og ivareta pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser sitt behov for omsorg, behandling og oppfølging • kan utføre arbeidet ved å delta i kartlegging, vurdering og behandling innen psykisk helsearbeid og rusarbeid
Sentrale tema	3a. Psykiske lidelser og ruslidelser, særtrekk og relaterte tilstander <ul style="list-style-type: none"> • Samtidig ruslidelse og psykisk lidelse (ROP- lidelser) • Rusmidlenes virkning og skadevirkning • Somatiske og psykiske lidelser som følger av rusmiddelmissbruk • Psykotiske tilstander • Affektive lidelser, stemningslidelser

	<ul style="list-style-type: none"> • Angst og traumer med sammensatte årsaker, PTSD • Spiseforstyrrelser • Personlighetsforstyrrelser • Selvmord, selvmordsforsøk og selvskading • Utviklingsforstyrrelser, atferdsforstyrrelser og følelsesmessige forstyrrelser som oppstår i barndom og ungdomsalder • Psykiske lidelser hos utviklingshemmede <p>3b. Barn, ungdom, forebygging, tidlig intervensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Normalutvikling og tidlige tegn på avvik • Sosial kompetanse • Problematferd, mobbing, vold, kriminalitet • Barn som pårørende <p>3c. Alderspsykiatri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aldring og sårbarhet for psykiske lidelser • Demens • Sykdommer som fører til demens; Alzheimers sykdom, Alkoholbetiget demens • Psykiske lidelser hos eldre
Arbeidsformer	<p>Forelesninger, gruppearbeid med PBL, rollespill, individuelle oppgaver og prosjektorienterte oppgaver. Bruk av aktuelle E-læringsprogram. Studenten leverer eget refleksjonsnotat etter endt mappeoppgave.</p> <p>Det vil også parallelt bli nettstøttet veiledning. Samling av oppgaver mm i elektroniske mapper.</p>
Vurdering	<p>Underveisvurdering med og uten karakter. Denne vurderingen skal være læringsfremmende. Sluttvurdering er en helhetlig vurdering av læringsutbyttet som studenten har tilegnet seg i emnet og bygger på et utvalg studentmapper og tilhørende refleksjonsnotat. Denne vurderingen gis med en emnekarakter. Alle mappene må være bestått for å kunne gjennomføre sluttevaluering.</p>

7.4. EMNE 4.

Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering

Lærings-utbytte	<p>Kunnskap Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om metoder/tiltak innenfor behandling/oppfølging for mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser. • kjenner tilbudene til mennesker med psykiske lidelser og ruslidelser i kommunal helse- og omsorgstjeneste og spesialisthelsetjeneste. <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan organisere tverrfaglig samarbeid og veileder
------------------------	--

	<p>pasienter/brukere, pårørende og fagpersoner</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan identifisere behov, tilrettelegge og iverksette tiltak som skaper læring og mestring <p>Generell kompetanse Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevisst på egen og andres kompetanse, ivaretar brukermedvirkning og kan drøfte og formidle kunnskap innenfor fagfeltet. • Kan delta i faggrupper for å kvalitetssikre og videreutvikle praksis på egen arbeidsplass.
<p>Sentrale tema</p>	<p>4a. Relasjonskompetanse og brukermedvirkning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samhandling med mennesker med psykiske lidelser og/eller ruslidelser • Relasjonskompetanse/empati • Etablering, opprettholdelse, avslutning av en relasjon • Ethiske sider ved samhandling • Konfliktforebygging, konflikthåndtering <p>4b. Behandling og oppfølging</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prinsipper, mål og metoder for kartlegging • Forebyggende programmer og tiltaksmodeller • Behandlingsmodeller • Habilitering og rehabilitering • Individuell plan • Motiverende intervju / endringsfokusert rådgivning • Legemiddelassistert rehabilitering • Oppsøkende virksomhet / utekontaktarbeid • Nettverksarbeid <p>4c. Miljøarbeid og Aktiv omsorg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fritidstiltak, fritidsassistanse<ul style="list-style-type: none"> • Boligsosialt arbeid, bistand og oppfølging i egen bolig • Aktivitet og trening • Læringsbaserte tiltak • Arbeidsrettede tiltak og aktiviteter • Daglige gjøremål/ aktiviteter (ADL) • Likemannsarbeid og selvhjelpsgrupper <p>4d. Yrkesutøvelse og arbeidsverktøy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yrkesrolle, identitet • Relasjonskompetanse, gruppeprosesser og arbeidskultur • Metoder og verktøy for kvalitetsforbedring <p>4e. Samhandling og koordinering av tjenestetilbudene</p> <p>Sentrale tema:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktører i behandlingsforløpet • Organisering, rollefordeling og tverrfaglig samarbeid mellom aktører og tjenestenivåer/ samhandlingsmodeller

	<ul style="list-style-type: none"> • Organisasjon og ledelse • E-helse
Arbeidsformer	Forelesninger, gruppearbeid med PBL, rollespill, individuelle oppgaver og prosjektorienterte oppgaver. Bruk av aktuelle E-læringsprogram. Studenten leverer eget refleksjonsnotat etter endt mappeoppgave. Det vil også parallelt bli nettstøttet veiledning. Samling av oppgaver mm i elektroniske mapper.
Vurdering	Underveisvurdering med og uten karakter. Denne vurderingen skal være læringsfremmende. Sluttvurdering er en helhetlig vurdering av læringsutbyttet som studenten har tilegnet seg i emnet og bygger på et utvalg studentmapper og tilhørende refleksjonsnotat. Denne vurderingen gis med en emnekarakter. Alle mappene må være bestått for å kunne gjennomføre sluttevaluering.

7.5. PRAKSIS

7.5.1. Praksis ved ekstern arbeidsplass

LUB for praksis er utledet fra overordnede LUB. Studenten må, i samarbeid med faglærer og praksisveileder, tilpasse disse læringsutbyttebeskrivelsene til praksisstedets egenart og eget læringsbehov.

Lærings- utbytte	Overordnet læringsutbytte: Kunnskaper Studenten <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om gjeldende normer og krav innenfor arbeid med psykisk syke og rusmiddelproblematikk • har kunnskap om organisering av tilbudene innen psykisk helsearbeid og rusarbeid, og har kjennskap til ansvar og oppgaver for ulike aktører og samarbeidsparter. • har kunnskap om hva som kjennetegner psykisk syke og mennesker med rusmiddelproblematikk og om hvordan kompleksiteten gir konsekvenser for tilbudene • har kunnskap om faglige verktøy i arbeidet med kartlegging av ressurser og behov hos psykisk syke og mennesker med rusmiddelproblematikk • har innsikt i kunnskapsbasert praksis, og har kunnskap om utviklingsarbeid og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helse- og omsorgssektoren Ferdigheter Studenten <ul style="list-style-type: none"> • kan kartlegge en situasjon og vurdere og identifisere behov for iverksetting av helsefremmende tiltak innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid. • kan samhandle med og veilede pasienter/brukere for å oppnå mestring og aktiv problemløsning. • kan anvende kunnskap om helsefremmende og forebyggende arbeid for å forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid. • kan anvende kommunikasjonsformer og teknikker profesjonelt i samarbeidet med brukere, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper • kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak • kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger i praksis Generell kompetanse Studenten <ul style="list-style-type: none"> • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar brukermedvirkning, brukerens/pasientens integritet og faglig forsvarlighet i praksis. • kan utføre kartlegging og behandling av pasienter brukere
-----------------------------	---

	<p>med psykiske lidelser og ruslidelser for å vurdere og ivareta deres behov for omsorg, behandling og oppfølging i samarbeid med høyskole-/universitetsutdannet helsepersonell.</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan bygge relasjoner med kollegaer, og på tvers av avdelinger og etater i samarbeidet om tjenestetilbudet innen psykisk helse og rusarbeid • kan utvikle konkrete miljøtiltak for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudet på arbeidsplassen • kan utvikle arbeidsmetoder og tjenester innen psykisk helsearbeid og rusarbeid, gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen
Arbeidskrav	<p>10 uker praksis med gjennomsnittlig 35 timer pr uke inklusiv avtalt studiearbeid inntil en dag pr. uke. Arbeidsplan skal settes opp sammen med veileder med kopi til skolen (lærerveileder) innen andre praksisuke. Studenten skal skrive ned hvilke læringsutbyttebeskrivelser studenten jobber med ut ifra studieplanens emnebeskrivelser, med kopi til lærerveileder, innen 2. praksisuke. Studenten skal skrive logg hver dag, loggene munner ut i refleksjonsnotat hver uke. Disse skal legges i studentens mappe og danne utgangspunkt for veiledningsamtaler. Studenten skal forberede midtveis- og sluttevaluering. Studentene levere obligatorisk praksisrapport fra praksis. Se eget arbeidskrav og vurdering for studenter som har praksis på egen arbeidsplass.</p>
Vurdering	<p>Vurdering av logg, refleksjonsnotat og praksisrapport fra praksis skal sammen med muntlig vurdering av arbeidet i praksis, i samarbeid med veileder, student og lærer, danner grunnlaget for vurdering av om praksis er bestått. Vurderingen av den praktiske delen vurderes ut fra vurderings kriterier for praksis. (Se pkt.10.1.)m Praksis vurderes til "bestått/ikke bestått".</p>

7.5.2. Praksis på egen arbeidsplass.

Praksis på egen arbeidsplass gjelder kun for de studenter som av ulike årsaker ikke har mulighet for å gjennomføre praksis utenom egen arbeidsplass.

Studentene gjennomfører da et praktisk prosjekt på egen arbeidsplass hvor prosjektet skal være knyttet til temaer i undervisningen.

LUB (læringsutbyttebeskrivelser) for praksis er utledet fra overordnede LUB. Studenten må, i samarbeid med faglærer og praksisveileder, tilpasse disse læringsutbyttebeskrivelsene til praksisstedets egenart og eget læringsbehov. Læringsutbyttebeskrivelser vil da komme til uttrykk i prosjektbeskrivelsen.

Lærings- utbytte	<p>Overordnet læringsutbytte:</p> <p>Kunnskaper Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om gjeldende normer og krav innenfor arbeid med psykisk syke og rusmiddelproblematikk • har kunnskap om organisering av tilbudene innen psykisk
-----------------------------	---

	<p>helsearbeid og rusarbeid, og har kjennskap til ansvar og oppgaver for ulike aktører og samarbeidsparter.</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om hva som kjennetegner psykisk syke og mennesker med rusmiddelproblematikk og om hvordan kompleksiteten gir konsekvenser for tilbudene • har kunnskap om faglige verktøy i arbeidet med kartlegging av ressurser og behov hos psykisk syke og mennesker med rusmiddelproblematikk • har innsikt i kunnskapsbasert praksis, og har kunnskap om utviklingsarbeid og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helse- og omsorgssektoren <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan kartlegge en situasjon og vurdere og identifisere behov for iverksetting av helsefremmende tiltak innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid. • kan samhandle med og veilede pasienter/brukere for å oppnå mestring og aktiv problemløsning. • kan anvende kunnskap om helsefremmende og forebyggende arbeid for å forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse innenfor psykisk helsearbeid og rusarbeid. • kan anvende kommunikasjonsformer og teknikker profesjonelt i samarbeidet med brukere, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper • kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak • kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger i praksis <p>Generell kompetanse Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar brukermedvirkning, brukerens/pasientens integritet og faglig forsvarlighet i praksis. • kan utføre kartlegging og behandling av pasienter brukere med psykiske lidelser og ruslidelser for å vurdere og ivareta deres behov for omsorg, behandling og oppfølging i samarbeid med høyskole-/universitetsutdannet helsepersonell. • kan bygge relasjoner med kollegaer, og på tvers av avdelinger og etater i samarbeidet om tjenestetilbudet innen psykisk helse og rusarbeid • kan utvikle konkrete miljøtiltak for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudet på arbeidsplassen • kan utvikle arbeidsmetoder og tjenester innen psykisk helsearbeid og rusarbeid, gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen
Arbeidskrav	<p>10 uker praksis med gjennomsnittlig 35 timer pr uke inklusiv avtalt studiearbeid inntil en dag pr. uke. Studenten skriver en søknad om å få gjennomføre praksis på egen arbeidsplass, som godkjennes før oppstart. Godkjenning fra arbeidsstedets ledelse om praksis på egen arbeidsplass må fremlegges før oppstart, sammen med avtale om at studenten får avsatt nok tid til gjennomføring av det praktiske prosjektet. Deretter skriver studenten en prosjektbeskrivelse som skal</p>

	<p>godkjennes av faglærer i samarbeid med studentens veileder på arbeidsplassen. Studenten skriver egne læringsutbyttebeskrivelser som blir en del av prosjektbeskrivelsen.</p> <p>Under gjennomføringen av selve prosjektet skal studenten skrive <i>logg</i> hver uke med vurdering av om delmål(milepæler) i prosjektbeskrivelsen er nådd. Loggene munner ut i et <i>refleksjonsnotat</i> hver andre uke. Refleksjonsnotatet legges i studentens mappe og danner utgangspunkt for veiledningssamtaler, samt at de er en del av studentens egen vurdering av prosjektgjennomføringen. Studenten skal forberede midtveis- og sluttevaluering.</p> <p>Etter endt prosjektgjennomføring leverer studenten en <i>prosjektrapport</i> fra prosjektet, dette blir en evaluering av prosjektet.</p> <p>Nærmere oppsett og beskrivelse av søknad om godkjenning av praksis på egen arbeidsplass, innhold i prosjektbeskrivelsen og prosjektrapporten i forbindelse med gjennomføring av prosjektet, vil bli gitt de studenter dette gjelder.</p>
Vurdering	<p>Prosjektbeskrivelse, prosjektrapport, refleksjonsnotat og muntlig vurdering fra veileder danner grunnlaget for vurdering av om praksis er bestått.</p> <p>Praksis vurderes til "bestått/ikke bestått". Se pkt. 5.3. om vurdering.</p>

7.6. EMNE 5

7.6.1. Hovedprosjekt

Studentene skal gjennomføre et obligatorisk hovedprosjekt. Dette arbeidet skal være praksisrettet, og knyttet til ett eller flere temaer i utdanningen. Studentene skal gjennom hovedprosjektet vise refleksjon og bruke både teori og erfaringer fra praksis. Hovedprosjektet kan gjennomføres individuelt eller i gruppe.

Lærings- utbytte	<p>Kunnskaper Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om prosjekt som arbeidsmetode for å løse utfordringer i yrkesfeltet knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid • har kunnskaper innenfor et selvvalgt fordypningstema innen fagfeltet knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid • forstår sin faggruppes betydning i yrkesfeltet og kan drøfte sammenhengen mellom teori og praksis innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid • har innsikt i relevante lover, forskrifter og planverk som gjelder fagfeltet knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid <p>Ferdigheter Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan kartlegge en situasjon innenfor fagfeltet knyttet til psykisk helsearbeid og rusarbeid, identifisere en faglig problemstilling og behov for iverksetting av tiltak • kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for
-----------------------------	--

	<p>fordypningsoppgavens problemstilling</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende faglig kunnskap innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid på en teoretisk problemstilling <p>Generell kompetanse Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • har utviklet en etisk grunnholdning i utøvelsen av arbeidet innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid • kan utføre arbeidet etter utvalgte målgrupper innen fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid • har forståelse for yrkesetiske prinsipper i sitt arbeid i innenfor fagfeltet psykisk helsearbeid og rusarbeid og etiske retningslinjer i forhold til skriftlige arbeider
Arbeidskrav	<p>For å starte arbeidet med hovedprosjektet må studenten ha bestått emne 1 til 4 og bestått praksis. Hovedprosjektet er obligatorisk. Temaet for Hovedprosjektet <i>kan</i> være knyttet til praksiserfaringer, men <i>skal</i> være knyttet til teori fra utdanningens emner. Hovedprosjektet innebærer at studentene skal utvikle og systematisere kunnskap fra et brukerrettet problemområde i psykisk helsearbeid og/eller rusarbeid. Hovedprosjektet krever ingen forskningsrelatert informasjonsinnhenting, slik at den metodiske tilnærmingen vil være kunnskapsinnhenting gjennom litteraturstudie og bruk av egne praksiserfaringer.</p> <p>Innen fastsatt tidspunkt må studenten ha levert en prosjektplan med forslag til problemstilling. Denne skal inneholde:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tema, problemstilling med begrunnelse - henvisning til læringsutbyttebeskrivelser i studieplan - fremdriftsplan med metodevalg og foreløpig litteraturliste <p>Dette godkjennes av veileder(lærer).</p> <p>Studenten forbereder minimum 2 veiledninger av (1 time hver) med lærer (maks 4). Studentene er selv ansvarlig for å avtale veiledningstid og være forberedt til veiledningen. Fullstendig oppgave leveres i papirform til Fagskolen i to eksemplarer innen gitt tidsfrist. I tillegg leveres et eksemplar på skolens læringsplattform (Fronter).</p>
Vurdering	<p>Skriftlig innlevering og individuell muntlig redegjørelse. Vurderingen er todelt, den skriftlige delen må være bestått for å kunne gå opp til muntlig. Oppgaven blir vurdert etter følgende kriterier:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Faglig rettet <p>Oppgaven skal gjenspeile problemområder i arbeid med mennesker innen psykisk helsearbeid og/eller rusarbeid. Studenten skal reflektere over sammenhengen mellom teori og praksis, og knytte problemstilling til temaer fra emner innen psykisk helsearbeid og/eller rusarbeid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Metodisk redegjørelse <p>Det skal redegjøres for metodevalg og vise evne til å finne fram litteratur, annet kildemateriale og til å vise saklig kildekritikk. Besvarelsen skal følge skolens retningslinjer for oppgaveskriving, og være utført i samsvar med skolens gjeldende etiske retningslinjer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selvstendighet

	<p>Besvarelsen skal vise selvstendige vurderinger og at temaet behandles saklig, kritisk og analytisk med drøfting av standpunkter og påstander.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppgavelikhet <p>Besvarelsen må ikke være påfallende lik andre besvarelser eller annet publisert materiale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omfang <p>Besvarelsen skal skrives etter utlevert mal. Antall ord er 7800 ord (+/- 10%, minus forside, innholdsfortegnelse, sammendrag, litteraturliste og vedlegg), skriftstørrelse 12, linjeavstand 1,5.</p>
--	--

8.0. Litteraturoversikt

8.1. Obligatorisk litteratur

Emne 1. Felles grunnlag for fagskoleutdanningene i helse- og sosialfagene		
Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
Krüger Grasaas, Kari, Sjursen, Marit og Stordalen, Jørn	Helsefagskolen Etikk og kommunikasjon	Cappelen Damm ISBN: 9788202421281, 2014 Kap.1-19. Side 15-205.
Halvorsen, Knut, Stjernø, Steinar og Øverbye, Einar	Innføring i helse – og sosialpolitikk	Universitetsforlaget ISBN: 9788215021966, 2013 Kap.2-3. Side 32-80 Kap.5. Side 105-121. Kap.11-12. Side 213-253
Renolen, Åse	Forståelse av mennesker innføring i psykologi for helsefag	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-1851-6, 2015 Kap.4-6. Side 65-146 Kap.10. Side 243-256
Hanssen, Ingrid	Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn	Gyldendal Norsk Forlag A/S ISBN 978-82-05-32699-6, 2014 Kap.2-5. Side 15-122.
Hoel, Kjell Jan	Prosjektboka – Elevhåndbok i prosjektarbeid	NKI Forlaget ISBN 82-562-4535-2, 1992, 2005 Kap.1.Side 7-19. Kap.3 og 4. Side 21-59
Eide, Hilde og Eide, Tom	Kommunikasjon i relasjoner	Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-32689-7, 2007 Kap.2. Side 32-62 Kap.16. Side 399-413.
Bie, Kristin	Refleksjonshåndboken	Universitetsforlaget ISBN: 9788215017280, 2013 Kap.2-3. Side 15-56.
Molven, Olav	Helse og Jus.	Gyldendal juridisk ISBN/EAN: 9788205480124, 2015 Kap. 16. Side 270-276 Kap. 19. Side 309-331

Helse og sosial direktoratet	Veileder til forskrift om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene for tjenesteyting etter kommunehelse- tjenesteloven og sosialhelse- tjenesteloven	https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/122/IS-1201-Kvalitet-i-pleie-og-omsorgstjenesten.pdf IS-1201 Side 5-36
Nettstøttede ressurser		
Lovdata	Aktuelle lover	www.lovdata.no
Helse- direktoratet	Folkehelse og forebygging Nasjonale faglige retningslinjer Lov forklaring e-læring	www.Helsedirektoratet.no
Integrerings og mangfold- direktoratet	Råd og veiledning angående integrering og mangfold.	www.imdi.no/Stottemeny/Kontakt/
Ny i Norge	Praktiske opplysninger fra offentlige etater	www.nyinorge.no
Erfaringskompetanse	Erfaringskompetanse innen psykisk helse	www.erfaringskompetanse.no
Hjelp til hjelp	Nettportal for psykisk helse	www.hjelptilhjelp.no

Emne 2. Helsefremmende og forebyggende arbeid		
Aarre Trond F, Bugge Petter, Juklestad Siv Iren	Psykatri for helsefag	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-7674-846-8, 2012 Kap.10. Side 201-222 Kap.13. Side. 247-253.
Molven, Olav	Helse og Jus.	Gyldendal juridisk ISBN/EAN: 9788205480124, 2015 Kap.11 og 12. Side 179-213.
Eide, Hilde og Eide, Tom	Kommunikasjon i relasjoner	Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-32689-7, 2007 Kap.7-8. Side 197-247 Kap.13. Side 331-351.
Renolen, Åse	Forståelse av mennesker innføring i psykologi for helsefag	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-1851-6, 2015 Kap.2. Side 33-47 Kap.8. Side 183-209
Evjen, Reidunn, Kielland, Knut Boe og Øieren, Tone	Dobbelt opp Om psykiske lidelser og rusmisbruk	Akademika ISBN 978-82-321-02631, 2014 Kap. 1. Side 16-37
En veileder om tidlig	Fra bekymring til handling.	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/for-a-bekymring-til-handling-en-veileder-om-

intervensjon på rus området		tidlig-intervensjon-pa-rusområdet IS 1742 Helsedirektoratet Kap.2. Side 16-37
Veileder fra Helse-direktoratet	Psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene.	https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/237/Psykisk-helsearbeid-for-barn-og-unge-i-kommunene-IS-1405.pdf Helsedirektoratet IS 1405 Kap.2-4, s 11-28 og kap.6 s 42-50
Veileder fra Helse-direktoratet	Sammen om mestring. Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne.	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/sammen-om-mestring-veileder-i-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne Helsedirektoratet IS 2976 Kap.3. side 36-45
Nettstøttede ressurser		
Nasjonale faglige retningslinjer fra Helse-direktoratet	Aktivitetshåndboka. Fysisk aktivitet i forebygging og behandling	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/aktivitetshandboken-fysisk-aktivitet-i-forebygging-og-behandling Helsedirektoratet IS-1592
Forebygging	«En kunnskapsbase for rusforebyggende og helsefremmende læring»	www.forebygging.no
Lovdata	Aktuelle lover	www.lovdata.no
Helse-direktoratet	Folkehelse og forebygging Nasjonale faglige retningslinjer E-læring	www.Helsedirektoratet.no
ROP lidelser	Nasjonalt kompetansesenter for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse	www.rop.no
Rus	Fagtidsskriftet Rus & samfunn	www.rus.no
Hjelp til hjelp	Nettportal for psykisk helse	www.hjelptilhjelp.no

Emne 3. Fagspesifikk kunnskap om brukergruppene

Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
-----------	--------	------------------------

Randby Margareth	Å leve med alvorlige rus – og psykiatriproblemer På vei mot en bedre hverdag.	Kommuneforlaget ISBN 978-82-446-2010-9, 2010 Side 13-33
Aarre Trond F, Bugge Petter, Juklestad Siv Iren	Psykiatri for helsefag	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-7674-846-8, 2012 Kap.3-12. Side 57-246
Eide, Hilde og Eide, Tom	Kommunikasjon i relasjoner	Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-32689-7, 2007 Kap.14. side 357-377 Kap.15. Side 381-391
Jordal Helge og Repål Arne	Mestring av psykoser Psykososiale tiltak for pasient, pårørende og nærmiljø	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-0834-0, 2009 Kap.2. Side 28-45 Kap.3 Side 49-58 Kap.12. Side 186-198
Renolen, Åse	Forståelse av mennesker- innføring i psykologi for helsefag	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-1851-6, 2015 Kap.7. Side149-177 Kap.9. Side 215-238
Molven, Olav	Helse og Jus.	Gyldendal juridisk ISBN/EAN: 978-82-054-80124, 2015 Kap.10. Side167-175
Evjen, Reidunn, Kielland, Knut Boe og Øieren, Tone	Dobbelt opp Om psykiske lidelser og rusmisbruk	Akademika ISBN 978-82-321-02631, 2014 Kap.2. Side 41-92.
Almvik, Arne og Borge, Lisbet	Å sette farge på livet. Helhetlig psykisk helsearbeid	Fagbokforlaget ISBN 978-82-450-1450-1, 2014. Kap.2. Side 45-56 Kap.4. Side 100-113. Kap.9. Side 217-229
Mæhle, Ivar R, Eknes, Jarle og Houge, Gunnar	Utviklings-hemming. Årsaker og konsekvenser	Universitetsforlaget ISBN 978-82-150-1300-8, 2013 Kap.22. Side 195-200 Kap.26. Side 228-234
Ivarsson Holm, Barbro, Ortiz, Liria og Wirbing, Peter	MI- Motiverende samtaler i sosialt arbeid. En praktisk håndbok for sosialt arbeid	Gyldendal Norsk Forlag AS ISBN/EAN: 978-82-054-80575, 2015 Kap.2-3. Side 12-14 Kap.9-10. Side 37-43
Tveiten, Sidsel og Borge, Knut	Empowerment i helse, ledelse og pedagogikk	Gyldendals akademiske ISBN/EAN: 9788205464483, 2014 Kap.1. Side 13-22
En veileder fra helse- direktoratet	Etter selvmordet Veileder om ivaretagelse av etterlatte etter selvmord	https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/602/Etter-selvmordet-veileder-om-ivaretagelse-av-etterlatte-ved-selvmord-IS-1898.pdf Helsedirektoratet. IS-1898 Kap.2. Side 19-31. Kap.4. Side 37-43. Kap.6. Side 49.75.

En veileder om tidlig intervensjon på rus området	Fra bekymring til handling.	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/for-a-bekymring-til-handling-en-veileder-om-tidlig-intervensjon-pa-rusområdet IS 1742 Helsedirektoratet Kap.3-4. Side 39-67
Nettstøttede ressurser		
Lovdata	Aktuelle lover	www.lovdata.no
Rundskriv fra Helsedirektoratet	Rundskriv om barn som pårørende	https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/barn-som-paerrende Helsedirektoratet, 2010. IS-5/2010
Rus	Fagtidsskriftet Rus & samfunn	www.rus.no
Aldring og helse	Nasjonalt kompetansetjeneste	www.aldringoghelse.no
ROP lidelser	Nasjonalt kompetanse senter for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse	www.rop.no
Regjeringen	Diverse høringer og Stortingsmeldinger	www.regjeringen.no
Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming	Om utviklingshemming og psykisk helse	www.naku.no
Helsekompetanse Stiftelsen SOR	Stiftelsen arbeider for info. og kompetanseformidling i forhold til utviklingshemmede	www.helsekompetanse.no/sor
Erfaringskompetanse	Erfaringskompetanse innen psykisk helse	www.erfaringskompetanse.no
Hjelp til hjelp	Nettportal for psykisk helse	www.hjelptilhjelp.no
Vern for eldre	Vern for eldre Nasjonalt kontaktelefon E-lærings-program	www.vernforeldre.no
Helsebiblioteket	Nasjonalt kunnskaps-senter for helsetjenesten	www.helsebiblioteket.no

Emne 4. Behandlingstiltak, oppfølging og koordinering

Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
Jordal Helge og Repål Arne	Mestring av psykoser Psykososiale tiltak for pasient,	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-0834-0, 2009 Kap.14. Side 209-224.

	pårørende og nærmiljø	
Almvik, Arne og Borge, Lisbet	Å sette farge på livet. Helhetlig psykisk helsearbeid	Fagbokforlaget ISBN 978-82-450-1450-1, 2014. Kap.10. Side 243-258 Kap. 15. Side 327-341
Dalland, Olav	Metode og oppgave-skriving	Gyldendal Akademiske ISBN 978-82-054-2398-5, 2012 Kap.5. Side 82-99 Kap.1. Side 256-272.
Skårderud Finn, Sommerfeldt Bente	Miljøterapi-boken – mentalisering som holdning og handling (MBT- M)	Gyldendal Norske Forlag AS ISBN 978-82-05-41820-2, 2013 Kap.1. Side 30-41 Kap.3 Side 57-66 Kap.21-22. Side 260-266.
Evjen, Reidunn, Kielland, Knut Boe og Øieren, Tone	Dobbelt opp Om psykiske lidelser og rusmisbruk	Universitetsforlaget ISBN 978-82-15-01739-6, 2014 Kap. 3-4. Side 94-192 Kap. 8-10. Side 218-265
Veileder fra Helse-direktoratet	Veileder om rehabilitering, habilitering, Individuell Plan og koordinering	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/rehabilitering-habilitering-individuell-plan-og-koordinator/seksjon?Tittel=om-individuell-plan-og-8179 Helsedirektoratet, 2015 Kap.1-8. Side 1-50 Kap.13. Side 83-95
Nasjonale faglige retningslinjer	Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelser	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/nasjonale-faglige-retningslinje-for-utredning-behandling-og-oppfolging-av-personer-med-samtidig-ruslidelse-og-psykisk-lidelser Helsedirektoratet, 2012. IS 1948 Innledning og kap. 2 fra side 13- 19 Kap.3-8. Side 25-93.
Nasjonale faglige retningslinjer	Nasjonal faglig retningslinje for legemiddelassistert rehabilitering (LAR) ved opioid-avhengighet	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/nasjonale-retningslinje-for-legemiddelassistert-rehabilitering-ved-opioidavhengighet Helsedirektoratet, 2010. IS- 1701 Kap.7-10. Side 44-81.
Nettstøttede ressurser		
Veileder fra Helsedirektoratet	Veileder om pårørende i helse og omsorgstjenesten.	https://helsedirektoratet.no/Retningslinjer/P%C3%A5r%C3%B8rendeveileder.pdf Helsedirektoratet, 2017. IS- 2587
Nasjonale faglige retningslinjer	Utredning, behandling og oppfølging av personer med psykoselidelser.	https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/326/Nasjonale-faglige-retningslinje-for-utredning-behandling-og-oppfolging-av-personer-med-psykoselidelser-IS-1957.pdf Helsedirektoratet, 2013. IS-1957
Veileder fra Helse-direktoratet	Sammen om mestring. Veileder i lokalt	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/sammen-om-mestring-veileder-i-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne

	psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenestene	Helsedirektoratet, 2014. IS 2976
En veiledning for psykisk helsepersonell	100 råd som fremmer recovery	file:///C:/Users/kenheg/Downloads/NAPHA-100rad-lavoppl.pdf Napha. Rapport 1/2015
Strategiplan Regjeringen	Bolig for velferd Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)	https://www.google.no/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=boligsosialt+arbeid + Regjeringen, 2014.
Veileder fra Helsedirektoratet	Veileder til forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten	https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/ledelse-og-kvalitetsforbedring/seksjon?Tittel=formal-og-virkeomrade-11130#formålet-med-forskriften-(§-1) Helsedirektoratet, 2017.
Veileder fra Helsedirektoratet	Veileder til forskrift om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene for tjenesteyting etter kommunehelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven.	https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/122/IS-1201-Kvalitet-i-pleie-og-omsorgstjenesten.pdf Helsedirektoratet, 2004. IS-1201
Lovdata	Aktuelle lover	www.lovdata.no
Helsedirektoratet	Folkehelse og forebygging Nasjonale faglige retningslinjer Lov forklaring e-læring	www.Helsedirektoratet.no
Rus.no	Fagtidsskriftet Rus & samfunn	www.rus.no
ROP lidelser	Nasjonalt kompetanse senter for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse	www.rop.no
Helsebiblioteket	Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten	www.helsebiblioteket.no
Erfaringskompetanse	Erfaringskompetanse innen psykisk helse	www.erfaringskompetanse.no
Nettressurs Hjelp til hjelp	Nettportal for psykisk helse	www.hjelptilhjelp.no

8.2. Anbefalt litteratur

Anbefalt litteratur		
Forfatter	Tittel	Forlag og utgivelsesår
Midtsundstad Anders	Fritid med bistand En metode for å støtte sosial inkludering	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-1086-2, 2013
Borge, Lisbet, Martinsen, Egil W, Moe, Toril	Psykisk helsearbeid- mer enn medisiner og samtaleterapi	Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS ISBN 978-82-450-0953-8,2011
Brodal, Per, Fadnes, Britt og Leira, Kristin	Læringsnøkkelen	Universitetsforlaget ISBN 9788215013728, 2010
Vikan, Arne	Innføring i emosjoner	Akademika ISBN 9788232102631, 2014
Ulland, Dagfinn, Thorød, Anne Brita og Ulland, Erna	Psykisk helse Nye arenaer, aktører og tilnærminger	Universitetsforlaget ISBN 978-82-150-24035, 2015
Kvello, Øyvind	Barn i risiko; skadelige omsorgssituasjoner	Gyldendals akademiske ISBN/EAN: 978-82-054-59816, 2015
Valderhaug, Robert og Ivarsson, Tord	Tvangstanker og tvangshandlinger hos barn og unge	Gyldendals akademiske ISBN/EAN: 978-82-054-5353-1, 2015
Karlsen, Kjersti	Alvorlige psykiske lidelser hos barn og ungdom- psykoser og psykoselignende tilstander	Gyldendals akademiske ISBN/EAN: 978-82-054-81923, 2015
Webster-Stratton, Carolyn	Utrolige småbarn- en veileder til småbarnets oppdagelsesferd i livet	ISBN/EAN: 978-82-054-30334, 2013
Thommesen, Hanne	Hverdagsliv med psykiske og rusrelaterte problem	Gyldendal Norsk Forlag A/S ISBN 978-82-05-39440-7, 2012
Engedal, Knut	Alderspsykiatri i praksis	Aldring og helse ISBN 978-828-06-10843, 2013
Håkonsen, Kjell Magne	Mestring og lidelse	Gyldendals akademiske ISBN 978-82-00-42732-2, 2011
Helgesen, Leif A	Sosiologi og psykologi	Høyskoleforlaget ISBN 978-82-7634-725-8, 2010
Holden, Børge og Finstad Johnny	Atferdsavtaler, et hjelpemiddel for å velge hensiktsmessig	Gyldendal Undervisning ISBN 978-82-05-39876-4-, 2010

	atferd	
Tveiten, Sidsel	Veiledning- mer enn ord	Fagbokforlaget ISBN 978-82-450-07374, 2010
Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning	Miljøterapi- en modell for tenking. Holdning og handling i en psykiatrisk institusjon	Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning ISBN/EAN: 978-82-7786-238-5, 2011

Vi vil forbeholde oss retten til endringer, da det fortløpende blir arbeidet med valg av lærestoff.

Alle studenter må ha bærbar pc ved oppstart av studiet.

9. Vedlegg ulike vurderingsskjema

9.1. Vurderings kriterier for praksis.

Vurdering av praksis i psykiskhelsearbeid og rusarbeid

Studentens navn: .....

Veileders navn:.....

Lærers navn:.....

Praksisplass: .....

Dato: .....Underveisvurdering

Dato:..... Sluttvurdering

Bestått:.....

Ikke bestått

praksis:.....

Pkt.1. Studentene har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk gjennom studentens praktiske utøvelse.	Egne kommentarer/erfaringer/ekstern veileder sine kommentarer
<p>Studenten viser respekt for brukere, pårørende, kollegaer og samarbeidsparter. Studenten arbeider etter de yrkesetiske prinsipper og derigjennom også overholder taushetsplikten.</p> <p>Studentene ivaretar brukermedvirkning, også for pasienter uten samtykkekompetanse, brukerens /pasientens integritet og faglig forsvarlighet i praksis.</p> <p>Studenten viser evne til refleksjon over sin posisjon relatert til makt – avmakt og til etisk refleksjon over egen yrkesutøvelse og eget tjenestetilbud.</p> <p>Studenten skriver logg og refleksjonsnotat som viser evne til refleksjon over egen læring og over situasjoner på arbeidsplassen.</p>	

Pkt. 2. Studenten kan utføre kartlegging og behandling av pasienter/brukere med psykiske lidelser og ruslidelser	
Studenten kan kartlegge en situasjon eller pasient/bruker og vurdere, identifisere og iverksette behov for å ivareta deres behov for omsorg, behandling og oppfølging. Studenten kan anvende kunnskap om helsefremmende og forebyggende arbeide for å forebygge problemutvikling, sykdom og funksjonsnedsettelse for pasienter/brukere innen fagfeltet. Studenten har kunnskap om gjeldende normer og krav innenfor arbeid med psykisk syke og rusmiddelproblematikk. Studenten bruker arbeidsmetoder som er gjeldende for den aktuelle arbeidsplass.	
Pkt. 3. Studenten kan anvende kommunikasjonsformer og teknikker profesjonelt i samarbeidet med brukere, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper	
Studenten bygger relasjoner, veileder og samhandler med pasient/bruker for å oppnå mestring og aktiv problemløsning. Studenten bygger relasjoner med kollegaer og kan samarbeide på tvers av avdelinger og etater om tjenestetilbudet. Rapporterer og dokumenterer muntlig og skriftlig, etter gitte retningslinjer og lovverk.	
Pkt.4. Viser interesse og tar ansvar for de arbeidsoppgaver studenten får tildelt	
Studenten evner å sette seg egne læringsmål, møter forberedt til veiledning med praksisveileder og lærerveileder. Studenten er punktlig og pålitelig og viser evne til å ta i mot veiledning og endre adferd og søker råd og veiledning ved behov. Studenten kan utvikle konkrete miljøtiltak for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudet til pasient/bruker og/eller på arbeidsplassen. Studenten kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger i praksis.	

9.2. Skjema for underveisvurdering

Midtveisvurdering (underveis) for praksis i psykiskhelsearbeid og rusarbeid

Dato:

Til stede: _____

Arbeidskrav knyttet til praksis: (sett kryss)

	Godkjent	Ikke godkjent
Utarbeidelse av læringsmål		
Skrijving av logg		
Skrijving av refleksjonsnotat		

Kort resymé av veiledningen, underveisvurdering som fremmer læring i resten av praksisperioden

---

Alle mål må være oppnådd og alle arbeidskrav må være bestått for å få bestått praksis. Praksisperioden gjennomføres samlet med 35 timer pr. uke inklusive en studiedag. Det skrives turnus og fravær over 10 % må tas igjen, dersom ikke kvalifiserer dette til ikke bestått praksis. Dersom det er fare for at studenten ikke får bestått praksis skal det snarest sendes ut skriftlig varsel, slik at studenten har mulighet for å rette opp dette.

Skriftlig varsel dersom fare for ikke bestått praksis sendt dato: _____

Sted og dato:

Student: _____

Praksisveileder: _____

Lærer: _____

9.3. Vurderingsskjema for gjennomført praksis i psykiske helsearbeid og rusarbeid

Vurderingsskjema for gjennomført praksis i psykiskhelsearbeid og rusarbeid.

Studentens navn: _____

Praksisplass: _____

Tidsrom for gjennomført praksis: _____

Vurdering: _____ (bestått / ikke bestått)

Sted:

Dato:

Student: _____

Praksisveileder _____

Lærer: _____